

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. 2-е вид., виправл. Київ : Факт, 2007. 640 с.
2. Коротич К. Асоціативно-семантичне макрополе «безпека / небезпека» в дискурсі української преси ХХ – ХХІ століть : моногр. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 256 с.
3. Коротич К.В. Вияви дискурсу влади в українській радянській дитячій пресі 20–30-х років ХХ століття. *Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. пр.* / відп. ред. В.А. Зарва. 2009. Вип. ХХ. С. 393–402.
4. Коротич К. Комунікативні стратегії погрози та подолання страху в дискурсі української преси ХХ—ХХІ століть: мовні механізми впливу на реципієнта. *Вісн. Львів. ун-ту. Сер. філологічна.* 2009. Вип. 46. Ч. I. С. 140–145.
5. Словник української мови : в 11 т. Т. 4 : І–М. Київ : Наук. думка, 1973. 840 с.
6. Словник української мови : в 11 т. Т. 11 : Х–Ь. Київ : Наук. думка, 1980. 699 с.
7. Шаховский В.И. Эмотивный компонент значения и методы его описания : учеб. пособ. к спецкурсу. Волгоград : Изд-во ВГПИ им. А.С. Серафимовича, 1983. 96 с.

УДК 811.161.2'367.633

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.11-1.4>СТИЛІСТИЧНЕ МАРКУВАННЯ ВТОРИННИХ
ОБСТАВИННИХ ПРИЙМЕННИКІВ СПОСОБУ ДІЇSTYLISTIC MARKING OF SECONDARY
ADVERBIAL PREPOSITIONS OF MANNER

Куш Н.В.,

orcid.org/0000-0002-8338-7858

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Стаття спрямована на вивчення вторинних прийменників з обставинною семантикою способу дії. Наша мета – структурно-семантичний аналіз обставинних прийменників способу дії з урахуванням стилістичного маркування. Мета роботи передбачає розв'язання таких завдань: 1) подати стислий аналіз семантичних типів вторинних прийменників; 2) схарактеризувати структурні особливості багатокомпонентних обставинних прийменників способу дії; 3) відстежити стилістичне маркування вторинних прийменникових одиниць на позначення семантики способу дії.

Прийменники способу дії насамперед використовуювані в публіцистичному стилі (інформативному, аналітичному, художньо-публіцистичному підстилях), у науковому (у власне-науковому, науково-популярному, науково-навчальному підстилях), частково – в офіційно-діловому (адміністративно-канцелярський, законодавчий, юридичний підстилі), художньому.

У процесі формування вторинних прийменників способу дії беруть участь первинні компоненти: *без, в (у), з, за, на, під* – у препозиції щодо головного компонента, *близько, більш(е) / менш(е), від, від...до, до* – у постпозиції щодо головного компонента.

Поодинокими складниками багатокомпонентних прийменникових одиниць є допоміжні одиниці, виражені синтетичними (однокомпонентними) вторинними прийменниками. Уживання таких вторинних прийменників із максимально точним вираженням думки притаманне передовсім науковому та офіційно-діловому стилям.

Стилістичне використання вторинних прийменників способу дії досить розгалужене. На семантичну точність у межах тих чи тих стилів впливає структура вторинних багатокомпонентних прийменників: повнозначне слово, що містить основне значення, і додаткові компоненти – первинні прийменники, які визначають відмінкову форму. Уживання вторинних прийменників закріплюється за тими стилями, які мають смислову точність, конкретність висловлення, повторюваність ситуацій, логічну послідовність й аргументованість викладу. Йдеться насамперед про писемні форми таких стилів української мови, як науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художній.

Ключові слова: вторинні прийменники, прийменники способу дії, стиль, підстиль, науковий стиль, публіцистичний стиль, художній стиль, первинні компоненти.

The article deals with the study of secondary prepositions with the circumstantial semantics of the mode of action. Our goal – structural and semantic analysis of the circumstantial prepositions of action on the basis of stylistic markings. Our purpose involves solving the following tasks: 1) submit a brief analysis of semantic types of secondary prepositions; 2) characterize the structural features of multi-component circumstantial prepositions of the mode of action; 3) trace the stylistic markings of the prepositional secondary units to describe the semantics of the mode of action.

Prepositions of action primarily used in journalistic style (informative, analytical, artistic and journalistic substyles), the scientific (in fact, scientific, popular scientific and educational substyles), partly of the official-business (administrative and clerical, legislative, legal substyles), artistic style.

In the process of formation of secondary prepositions of the mode of action, the primary components are involved: without, in (at), from, for, on, under – in the proposition about the main component, about, more (e) / less (e), from, from... to, to – in the post on the main component.

Single constituents of multi-component prepositional units are auxiliary units, expressed by synthetic (one-component) secondary prepositions.

The use of secondary prepositions with the most accurate expression in the foremost scientific and official business style. Stylistic use of secondary prepositions of action is fairly extensive. Semantic precision within one or the other styles is influenced by the structure of secondary multi-component prepositions: the full-meaning word containing the basic meaning, and the additional components, the primary prepositions that define the case-form. The use of secondary prepositions is fixed by those styles that have semantic accuracy, concreteness of expression, repetitive situations, logical consistency and reasoning of presentation. It is primarily about writing styles of Ukrainian language as a scientific, official business, journalistic and artistic style.

Key words: secondary prepositions, prepositions of manner, style, sub-style, scientific style, journalistic style, artistic style, primary components.

Постанова проблеми. Сучасна українська мова поступово входить у нове життєве русло. Відбувається активний процес залучення літературної мови в усі сфери життя, що потребує нових підходів до витлумачення її одиниць, особливо вторинних. Важливим на цьому етапі постає стилістичне маркування похідних частин мови, зокрема службових. Перехід повнозначних слів до розряду службових зумовлений передовсім намаганням мовців якнайточніше передати думку, використовуючи при цьому лексичний мінімум. Багатозначні самостійні частини мови, за якими закріпилися два-три зрозумілих широкому загалу значень, є найбільш придатними для такого переходу. Семантичної точності вимагають науковий, офіційно-діловий стилі, додаткової експресії й водночас інформативної вправності – публіцистичний, художній. Саме в текстах цих стилів і їхніх підстилях спостерігаємо активне використання вторинних прийменників.

Актуальність дослідження зумовлена насамперед необхідністю систематизації новітніх мовних одиниць, потребою їхнього словникового впорядкування з обґрунтуванням стилістично доречного вживання, що сприятиме загальній культурі мовлення, узагальненню накопичених знань, створенню сучасних граматики української мови.

Мета – структурно-семантичний аналіз обставинних прийменників способу дії з урахуванням стилістичного маркування.

Виклад основного матеріалу. Пропонована наукова розвідка торкається вивчення вторинних прийменників з обставинною семантикою способу дії. Наша мета – структурно-семантичний аналіз обставинних прийменників способу дії з урахуванням стилістичного маркування. Мета роботи передбачає розв'язання таких завдань: 1) подати стислий аналіз семантичних типів вторинних прийменників; 2) охарактеризувати структурні осо-

бливості багатокomпонентних обставинних прийменників способу дії; 3) відстежити стилістичне маркування вторинних прийменникових одиниць на позначення семантики способу дії.

Семантичні можливості прийменників української мови, загалом слов'янських мов, досліджували І. Вихованець, А. Колодязний, І. Кучеренко, О. Мельничук, А. Загнітко, М. Всеволодова, М. Конюшкевич, Ч. Ляхур тощо [1; 9; 11; 13; 7; 4; 10; 22]. Передовсім привертає увагу багатозначність прийменників порівняно з іншими службовими й самостійними словами. За цих умов важливим є пошук критеріїв (способів, методів) виокремлення значень вторинних прийменників.

Семантика вторинних прийменників вимірювана цілісністю лексико-граматичного значення повнозначних словоформ, що входять до їхнього складу, та значенням усіх компонентів словосполучення, в межах якого прийменник функціонує. Кожному значенню відповідають певні умови, за яких ці значення встановлюються. Тому всі принципи розрізнення значень вторинних прийменників так чи так враховують контекст.

Найточніше семантика вторинних прийменників виявляється в межах прийменниково-іменникових та дієслівних сполук. Рух прийменниково-іменникової конструкції чи окремого прислівника, дієслова в напрямі до службової функції здійснюваний не ізольовано від семантичного чи функційного розвитку одиниць мови. Як зазначив М. Покровський, слова, подібні або протилежні за значенням, асоціюються одне з одним і проходять орієнтовно однаковий або паралельний шлях розвитку – в такий спосіб реалізується в семантичній системі мови принцип семасіологічної асоціації [15]. Як наслідок – вторинні прийменники допомагають реалізувати відношення між повнозначними словами – компонентами словосполучення. Іноді основний смисл

виразу міститься саме у службовому слові. Цінність вторинних прийменників полягає в різноманітності семантики, пов'язаної з лексичним значенням вихідного повнозначного компонента, що дає змогу вторинному прийменнику передавати найтонші відтінки за допомогою відмінків. Семантика досліджуваних одиниць визначається разом із відмінковою формою керованого слова, тому у власне значення вторинного прийменника варто включити семантичне наповнення відмінка.

Жодна інша граматична категорія не може зрівнятися з відмінками ні за обсягом семантичних функцій, ні за роллю в семантико- і формально-синтаксичній структурах речення, ні за послідовністю морфологічного вираження, ні за відображенням у відмінках характером синтаксичних зв'язків іменника з іншою центральною частиною мови – дієсловом. Семантика відмінка відображає відношення між предметами і явищами позамовної дійсності. Кожен відмінок має первинну і вторинну індивідуальну семантико-синтаксичну відмінкову функцію [2, с. 182]. Прийменник завжди вимагає певного відмінка. Разом із відмінковою формою імені прийменник утворює синтаксичну єдність, прийменниково-відмінкову форму імені. Тому дослідження семантичних можливостей вторинних прийменників відбуватиметься з урахуванням семантичного наповнення відмінкових форм.

Теоретично можна припустити три варіанти семантики вторинних прийменників: 1) вторинним прийменникам притаманна чітка семантика, а значить, прийменникова конструкція буде передавати чітко визначене відношення: *з метою отримання високих результатів...* (семантика мети). Це ті випадки, коли лексичне значення повнозначного компонента збігається із семантикою вторинного прийменника; 2) вторинному прийменнику притаманна чітка семантика, але прийменникова конструкція в межах певного словосполучення, речення набуває нового значення: *під час бесіди пролунав дзвінок* (часові відношення), *під час війни місто було зруйноване* (часові відношення ускладнені причиновими за домінування першого); 3) вторинний прийменник (це швидше є винятком) здатний обслуговувати різні семантичні відношення, здебільшого два: *Живецький підкрутив гніт і підсунув ближче до ліхтарні клішиногий столик, на якому писар вдень реєстрував відвідувачів* [1] (локативні відношення); *Ближче до ранку пройшов дощ* (часові відношення) тощо.

Очевидно, по-перше, своєрідність вторинних прийменників полягає в тому, що вони виявляють свої значення відповідно до семантичного напов-

нення відмінка. Оскільки значення відмінків є значенням різного роду відношень, то прийменники виступають не лише засобом розрізнення семантики відмінків, але й уточнювачами їхніх семантичних функцій, показниками граматичних відношень, що встановлюються між відмінковою формою й іншими словами у словосполученні; по-друге, вторинні прийменники, виступаючи з іншими компонентами контексту, підпорядковуються законам творення словосполучення; по-третє, семантичні відношення вторинних прийменників знаходяться під впливом морфологічного вираження стрижневого компонента; крім цього, семантика вторинних прийменників залежить від значення тих повнозначних частин мови, які вторинний прийменник оформляє в єдине ціле, насамперед, це стосується дієслова, з яким уживається вторинний прийменник; по-четверте, вторинні прийменники вживаються переважно з формами одного чи двох відмінків у конструкціях різної семантики.

До основних семантичних груп вторинних прийменників слід віднести обставинні й атрибутивні (означальні). Найбільшу групу складають обставинні, які, у свою чергу, за семантичними відтінками поділяють на декілька підгруп: просторові, часові, цільові, порівняльні, міри і ступеня, способу дії, причиново-наслідкові, умовні, допустові, кількісні. Під обставинними ми розуміємо такі відношення, які пояснюють дію, стан, рідше – предмет, називаючи їхній спосіб, міру і ступінь, місце, час, причину, мету, умову тощо. Менш поширеними постають атрибутивні семантичні відношення (характеризують різні ознаки предмета). Щодо об'єктних семантичних відношень, то їх слід розглядати як окремий тип обставинних, оскільки обставинні смислові відношення, виражаючи просторову, часову, цільову семантику, вказують на об'єкт, із яким відбуваються певні дії у просторі і часі.

Вторинні прийменники на позначення смислових відношень способу дії можуть уживатися з усіма відмінками, крім місцевого. Найбільшу групу вторинних прийменників способу дії (як і будь-якої іншої семантичної групи) складають конструкції, що вимагають форми родового відмінка: *автономно від, аналогічно до, без використання, без застосування, без допомоги, без підтримки, без супроводу, без участі, боком до, в (у) дозах від...до, без супроводу, без участі, за способом, за сприяння, за сприянням, за характером, з додаванням, з супроводом, з урахуванням, з (зі, із) швидкістю більш(е)/вище/менш(е)/нижче, з (зі, із) швидкістю близько, з (зі, із) швид-*

кістю від/від...до/до, на прикладі, окремо від, паралельно до, перпендикулярно до, під гаслом, під егідою, під захистом, під знаком, під керівництвом, під патронатом, способом, стосовно до, у відношенні до, у відношенні стосовно, у вигляді, у світлі, у форматі, у формі, у функції та ін. Прийменники цієї групи насамперед використовували в публіцистичному стилі (інформативному, аналітичному, художньо-публіцистичному підстилях), у науковому (у власне науковому, науково-популярному, науково-навчальному підстилях), частково – в офіційно-діловому (адміністративно-канцелярський, законодавчий, юридичний підстилі), художньому.

Більшість вторинних прийменників способу дії за своїми семантичними можливостями близька до локативних (*боком до*) або темпоральних (*близько до, з інтервалом більш(е)*) смислових відношень. Прийменники цієї групи містять віддалену семантику способу дії. Отже, семантика способу дії є вторинною і виявляє себе лише в контексті. Прозорі семантичні відношення способу дії мали б виражати прийменники *способом* і *за способом*, лексичне значення яких містить вказівку на спосіб, у який відбувається дія, проте в певному контексті вони набувають атрибутивного відтінку: *За обсягом промислового застосування дугове зварювання способом Славянова займає одне з перших місць серед інших способів зварювання* [16] (науково-навчальний підстиль наукового стилю).

У процесі формування вторинних прийменників способу дії беруть участь такі первинні компоненти: *без, в (у), з, за, на, під* – у препозиції щодо головного компонента, *близько, більш(е) / менш(е), від, від...до, до* – у постпозиції щодо лексичнозначущої частини. Первинний компонент *без* рідкоживаний у системі аналітичних (багатокомпонентних) вторинних прийменників, він використовувався виключно з родовим відмінком. У складі вторинного прийменника способу дії *без допомоги* вказує на відсутність кого- або чого-небудь: *Смерть Захарченка: без допомоги своїх встановити бомбу було практично неможливо* [19] (інформативний підстиль публіцистичного стилю); *Трамп заявив про «слашний кінець» воєн США без підтримки від розвинутих країн* [6] (аналітичний підстиль публіцистичного стилю). Первинні компоненти *в (у), на* разом з родовим відмінком уживані для позначення різних семантичних груп, у тому числі й способу дії: *Ковкий перлітний чавун утворюється в результаті однієї стадії випалювання при температурі 950 С* [16] (науковий стиль,

науково-навчальний підстиль); *Порядок судового провадження на підставі угоди* [14] (адміністративно-канцелярський підстиль офіційно-ділового стилю). Первинний компонент *за* у поєднанні з іменником у складі аналітичних прийменників дає вказівку на спосіб, за допомогою якого можлива та чи та дія: *Словом, діяли ми за принципом вельмишановного пана Мольтке – «окремо йти, разом битися», за що йому шанувальничко від родичів погубних і калік* [1] (художній стиль); подібну семантику допомагає виражати прийменник *під*: *Під патронатом та за участі Генерального консульства України в Любліні 21 квітня 2016 р. в Любліні відбулася панельна дискусія «Михайло Грушевський – роль в історії, значення для сучасності»* [25]. Первинний компонент *від* вказує на момент початку дії, яка відбувається у певний спосіб. Зокрема, уживання похідного прийменника *виходячи від* є ненормативним у сучасній українській літературній мові, однак подібні одиниці трапляються в публіцистичному стилі, агітаційному підстилі: *Вирішуючи дану проблему, хтось керується уподобаннями і захопленнями своєї коханої людини, хтось обирає презент, виходячи від свого бюджету* [21]. У поєднанні з первинним компонентом *до* елемент *від* уживаний на означення способу дії, обмеженої у часі і просторі: *Поїзди на маршруті «Київ-Пасажирський – Бориспіль аеропорт» курсуватимуть з інтервалом 30-40 хвилин в години пік і з інтервалом від 40 хвилин до 1,5 години – в інший час* [26] (публіцистичний стиль, інформативний підстиль); *При пероральному прийомі у дозах від 0,3г до 1г ацетилсаліцилової кислоти застосовують для полегшення болю...* [24] (адміністративно-канцелярський підстиль офіційно-ділового стилю). Первинний компонент *до* сам по собі містить вказівку на спосіб дії, який має свою кінцеву точку, пункт призначення: *Нарешті, знайшли вихід: прив'язали назадруч до кам'яного хреста на межі й тоді вгамували хіть* [1] (художній стиль).

Поодинокими складниками аналітичних прийменникових одиниць є допоміжні компоненти, виражені синтетичними (однокомпонентними) вторинними прийменниками. Так, серед прийменників способу дії з родовим відмінком зафіксовано лексеми *вздовж напрямку, у напрямку впоперек*, де вторинні прийменники *вздовж* – у препозиції щодо лексичнозначущої частини і *впоперек* – у постпозиції вказують не лише на напрямок дії (це швидше додаткове значення), але й на спосіб, який уможливує цю дію. Уживання таких вторинних прийменників з максимально точним виражен-

ням думки притаманне передовсім для наукового та офіційно-ділового стилів: *Так, міцність зразків, вирізаних з листа вздовж напрямку прокатування, менша за міцність зразків, вирізаних у напрямку впоперек прокатування; встановлено також, що коефіцієнт теплового розширення листа з цинку може вирізатися в 1,5–2 рази залежно від напрямку прокатування* [16] (науково-навчальний підстиль наукового стилю). Первинні компоненти, що походять від прийменників *близько, більш(е) / менш(е)*, уживані в складі всіх параметричних аналітичних вторинних прийменників у постпозиції щодо лексичнозначущого слова: *На експериментальному маршруті, який поки не матиме номеру, курсуватимуть п'ять 12-метрових автобусів – МАЗів та «Електронів» – з інтервалом близько 20 хвилин* [12] (адміністративно-канцелярський підстиль офіційно-ділового стилю).

Досить ємною серед обставинних способу дії виступає група вторинних параметричних прийменників: *з інтервалом, з інтервалом більш(е) / менш(е) (а)ніж / чим / як, з інтервалом не більш(е) / менш(е) (а)ніж / чим / як, з періодом більш(е) / менш(е) (а)ніж / чим / як, з періодом не більш(е) / менш(е) (а)ніж / чим / як, з (зі, із) швидкістю більш(е) / вище / менш(е) / нижче (а)ніж / чим / як, з (зі, із) швидкістю не більш(е) / вище / менш(е) / нижче (а)ніж / чим / як, під кутом*. Найуживаніший первинний компонент у цій семантичній групі – *з* у препозиції щодо головного компонента, який входить до складу параметричних вторинних прийменників *з інтервалом, з періодом, з (зі, із) швидкістю*. У цій позиції він подає віддалену вказівку на спосіб дії, його призначення полягає у формуванні певної відмінкової форми повнозначного компонента аналітичного прийменника для подальшого спільного вираження семантичних відношень способу дії. З метою уточнення семантики способу дії як допоміжні вживані вторинні прийменники *більш(е) / менш(е), вище / нижче: Кронштейни, які розміщуються на будинках або спорудах, не повинні виступати більше ніж на 1,5 м від кріплення до будинку, споруди та повинні розташовуватися з інтервалом не менше ніж через 10 м незалежно від висоти розміщення* [17] (адміністративно-канцелярський підстиль, офіційно-діловий стиль).

Значною в кількісному відношенні серед обставинних способу дії є група вторинних прийменників, що вимагають після себе форми знахідного відмінка: *виключаючи, включаючи, в обмін на, з інтервалом більш(е) / менш(е) за, з інтервалом в (у), з інтервалом не більш(е) / менш(е) за,*

з інтервалом понад, з періодом більш(е) / менш(е) за, з періодом в (у), з (зі, із) швидкістю в (у), з (зі, із) швидкістю не більш(е) / вище / менш(е) / нижче за, з (зі, із) швидкістю понад та ін. У препозиції щодо повнозначного компонента використовуваний первинний прийменник *з*, що визначає семантику способу дії разом із повнозначним елементом вторинного прийменника: *Заготовку вирізують з розрахунку на дві поковки, які штампують по черзі з одного нагрівання* [16] (навчально-науковий підстиль, науковий стиль).

У постпозиції щодо лексичнозначущого компонента фігурують такі прийменники *в (у), за, на* – генетично первинні непохідні та первинний похідний прийменник *понад*. Первинні компоненти *в (у), за, понад* додають до основного смислового відношення способу дії кількісний відтінок із тією різницею, що *в (у)* визначає точну кількість: *Біля «Вічного вогню» сталося дві ДТП з інтервалом в одну годину* [18] (інформативний підстиль, публіцистичний стиль), компоненти *за, понад* – кількість, більшу / меншу за ту, яка вже є: *Проте оскільки внутрішні шари виробу охолоджуються повільніше від зовнішніх і часто із швидкістю, меншою за критичну, то замість мартенситу в них може утворитися тростит і навіть сорбіт* [16] (навчально-науковий підстиль наукового стилю). Уживання заперечної частки *не* як допоміжного компонента обмежує вияв тієї чи тієї ознаки: *Усі, хто має доступ в Інтернет на швидкості не нижче 10 Мбіт/с від будь-якого інтернет-провайдера, можуть дивитися на екрані телевізора сотні рейтингових цифрових телеканалів...* [3] (агітаційний підстиль публіцистичного стилю). Використання первинного компонента *на* знайшло своє місце серед віддієслівних багатокомпонентних прийменників на позначення способу дії: *... спираючись на довгі списи, і, здавалося хлопцям, дивилися саме на них, байдуже пропускаючи повз себе і купецький віз, і чоловіка з хмизом* [8] (художній стиль).

Група вторинних прийменників способу дії з формою давального відмінка нараховує три лексеми: *базуючись на, в (у) такт, ґрунтуючись на*. Здатність виражати семантику способу дії віддієслівним вторинним прийменникам властива контекстуально: *Ґрунтуючись на «польових дослідженнях» упродовж 8-місячного перебування на посаді першого заступника міністра в Міністерстві культури 2014 року, Олеся Островська-Люта, керівник аналітики компанії Pro.Mova, розповідає, як відбувається управління культурою* [20] (публіцистичний стиль, аналітичний підстиль). Натомість вторинний прийменник

в (у) такт характеризуються семантикою способу дії як первинною: *Птахи знають: шпилі зачаровано, вони тремтять у такт сонячному світлу, у такт серцю, і в такт мрії* [5] (художній стиль)

Із формою орудного відмінка на позначення семантики способу дії уживані такі вторинні багатоконпонентні прийменники: в (у) боротьбі з (зі, із), в (у) компанії з (зі, із), в (у) контакті з (зі, із), в (у) комбінації з (зі, із), вкупі (укупі) з (зі, із), в (у) поєднанні з (зі, із), в (у) складі з (зі, із), в (у) союзі з (зі, із), на чолі з (зі, із), одночасно з (зі, із), під руку з (зі, із), порізно з (зі, із), разом з (зі, із), роздільно з (зі, із), сукупно з (зі, із) та ін. Прийменники цієї групи містять експресивний відтінок, а отже, знаходять своє застосування в художньому й публіцистичному стилях, однак трапляються в окремих підстилях наукового, зокрема науково-навчального, де фахівці нефаківцям у доступній формі викладають наукові основи.

У рамках цієї семантичної групи використовується обмежена кількість первинних компонентів. У препозиції щодо головної частини вживають первинні компоненти – прийменники в (у), на, у постпозиції – з (зі, із). Вторинні прийменники способу дії + орудний відмінок регулярно вимагають первинного компонента з (зі, із) у препозиції щодо лексичнозначущої частини. Такий компонент указує на виконання дії певним способом разом із ким-небудь: *...тіснява і колотнеча їх зовсім не зачіпають, ... вони й надалі зостаються самі, наодинці з безмежжям моря, щедро дарованим їм оцим дивним, майже чарівним вікном* [8] (художній стиль); *Ірина Бакіна у співавторстві з Костянтином Карчевським аналізує, як з точки зору законотворчого й практичного аспектів*

можна сприяти підвищенню інвестиційної привабливості України серед іноземних компаній [23] (аналітичний підстиль, публіцистичний стиль); *Застосовують їх для виготовлення апаратури, яка працює в контакті з водяною парою, кислотами та іншими хімічно активними середовищами* [16] (навчально-науковий підстиль, науковий стиль).

Стилістичне використання вторинних прийменників способу дії, як бачимо, досить розгалужене. На семантичну доречність у межах тих чи тих стилів впливає структура вторинних багатоконпонентних прийменників: повнозначне слово, що містить основне значення, і додаткові компоненти – первинні прийменники, які визначають відмінкову форму. Однак порівняно з первинними прийменниками вживання вторинних прийменників закріплюється за тими стилями, які характеризуються смисловою точністю, конкретністю висловлення, повторюваністю ситуацій, логічною послідовністю й аргументованістю викладу. Йдеться насамперед про писемні форми таких стилів української мови, як науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художній.

Висновки. Пропоноване дослідження не є вичерпними і остаточним, оскільки коло семантичних можливостей вторинних прийменників досить широке, що дає змогу мовцеві обирати ту одиницю, яка сприятиме найповнішому вираженню думки, відповідатиме стилістичним вимогам і запитам сьогодення. Отже, перспективними нам видаються подальші розробки структурно-семантичних і стилістичних можливостей вторинних прийменникових одиниць як у межах однієї мови, так і на міжмовному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андріяшик Р.: бібліотека української літератури для школярів. – Студія «Негоціант», 2000. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium-100 ; Mb 16 RAM ; CD-ROM Windows 95/98/2000/NT/XP.
2. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. Київ : Наук. думка, 1980. 285 с.
3. Воля. Телебачення. URL : <https://volia.com/ukr/tv/ott-packages> (дата звернення 19.01.2019).
4. Всеволодова М.В. Предлог: поле и категория (аспект функционально-коммуникативной грамматики). *Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / укл. А. Загнітко [та ін.]*. Донецьк : ДонНУ. Вип. 11. 2003. С. 33–38.
5. Дев'ятко Наталія. Легенда про юну весну. URL : <https://book.google.com.ua/books?id=61y> (дата звернення: 17.01.2019).
6. День. Ексклюзив дня. URL : <https://www.day.kyiv.ua/080119-tramp-zayavuv> (дата звернення: 20.01.2019).
7. Загнітко А. Прийменники у структурі тексту: первинні і вторинні вияви. *Лінгвістичні студії / укл. А. Загнітко [та ін.]*. Донецьк : ДонНУ. Вип. 15. 2007. С. 120–131.
8. Загребельний П. Диво : бібліотека української літератури для школярів. Студія «Негоціант», 2000. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. Систем. вимоги: Pentium-100 ; Mb 16 RAM ; CD-ROM Windows 95/98/2000/NT/XP.
9. Колодяжний А.С. Прийменник : матеріали до лекції з курсу сучасної української літературної мови. Харків : Вид-во Харківського ун-ту, 1960. 165 с.
10. Конюшкевич М. Предлог как синтаксеобразующий формант и структура синтаксемы. *Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / укл. А. Загнітко [та ін.]*. Донецьк : ДонНУ. Вип. 14. 2006. С. 73–79.
11. Кучеренко І.К. Лексичне значення прийменника. *Мовознавство*. 1973. № 3. С. 12–23.

12. Львівська міська рада. URL : <https://citi-adm.lviv.ua/news/citi/transport> (дата звернення: 22.01.2019).
13. Мельничук О.С. Историчний розвиток функцій і складу прийменників в українській мові. *Слов'янське мовознавство*. 1961. Вип. 3. С. 124–194.
14. Навчальні матеріали онлайн. Кримінальний процес України. URL : <https://pidruchniki.com> (дата звернення: 22.01.2019).
15. Покровский М.М. Семасиологические исследования в области древних языков. *Избранные труды по языкознанию*. Москва : Изд-во АН СССР, 1959. С. 61–170.
16. Прейс Г.О. Технологія металів та інших конструкційних матеріалів. Київ : Вища шк., 1973. 510 с.
17. Реєстр актів Харківської міської ради. URL : kharkiv.rocks/reestr/671153 (дата звернення: 19.01.2019).
18. Сайт міста Хмельницький. URL : <https://khmelnytsky.com.ua/fullnews/207531> (дата звернення: 19.01.2019).
19. ТСН. Новини. 01 вересня 2018 р. URL : <https://tsn.ua/ato/smert-zaharchenka> (дата звернення: 19.01.2019).
20. Українська правда. 13 жовтня 2015 р. URL : <https://www.facebook.com/ukrpravda/post> (дата звернення: 25.01.2019).
21. Go-Go. Подарунки-враження. URL : <https://go-go.ua/romantic> (дата звернення: 26.01.2019).
22. Lachur Cz. O strukturze semantycznej polskich przyimkow prefigowanych (na tle języka rosyjskiego). *Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / укл. А. Загнітко [та ін.]*. Донецьк : ДонНУ. Вип. 15. 2007. С. 155–158.
23. Sayenko Kharenko. Newslaw firm. URL : <https://www.facebook.com/lf.sayenko.kharenko/post> (дата звернення: 20.01.2019).
24. Tabletki.ua. Аспірин. URL : <https://book.tabletki.ua/uk/Аспирин> (дата звернення: 25.01.2019).
25. Ukrainian Consulate Lublin. URL : <https://www.facebook.com/gkulublin/post> (дата звернення: 25.01.2019).
26. Znay.ua. URL : <https://m.znay.ua/society/186669-yuniy-orel> (дата звернення: 17.01.2019).

УДК 81'267.4/5:355.1]:070(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.11-1.5>

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖАРГОННИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

FUNCTIONING OF JARGON FRASEOLOGICAL UNITS IN THE MASS MEDIA LANGUAGE

Левченко Т.М.,

orcid.org/0000-0002-4275-7701

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри української лінгвістики і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»*

У статті проаналізовано жаргонні фразеологічні одиниці, як містять у собі велику силу експресії та емоційної наснаги і здавна вважаються однією зі специфічних рис кожної мови. Саме фразеологізми набагато виразніше, ніж окремі слова, розподіляються в певних структурно-функціональних стилях, виявляючи свою належність до кожного з них, а також до сфери усного чи писемного мовлення, мають більш яскраве експресивне чи емоційне забарвлення.

Зазначено, що одним із динамічних процесів сучасної української мови є жаргонізація мови і мовлення, яка зумовлена багатьма причинами. Однією з них є демократизація суспільного спілкування, що викликане взаємодією літературної мови і некодифікованими підсистемами, дією засобів масової інформації, які поширюють жаргон як експресивний засіб та звання до жаргону у широких верств населення. Масштаб жаргонізації досягнув такого рівня, що лінгвісти почали говорити про формування загального жаргону – проміжного утворення на межі літературної мови і соціальних діалектів, запропоновано називати його особливим функціонально-стилістичним розрядом, загальним жаргоном, інтержаргоном, жаргонізованим розмовним мовленням.

З'ясовано, що жаргонні фразеологізми – ефективний засіб гумору та сатири. Проте тут вони, не втрачаючи власного специфічного стильового забарвлення, набувають нових стилістичних функцій, пов'язаних з основною настановою публіцистики – бути засобом образності і виразності. Найбільшого поширення в мові засобів масової комунікації набули жаргонні фразеологічні одиниці, що мають структуру словосполучення.

Доведено, що жаргонні фразеологізми є вдалим засобом гострої образної характеристики тих чи інших негативних рис і властивостей героїв публікацій. Такі фразеологізми, як правило, з великою емоційно-експресивною силою засуджують негативні риси – егоїзм, жадібність, цікавість, настирливість.